

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו פרשת במדבר תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף רכ"ו

דרשת פרקי אבות

במשנה (אבות ו-ו) גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושה בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר (משלי ד-כב) כי חיים הם למוצאייהם ולכל בשרו מרפא, ואומר (שם ג-ח) רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך ע"כ. ויש להבין למה הוצרך התנא להביא ראיה לזה מכתובים, פסוקי משלי, הלא זיל קרי ביה רב הוא, ראה נתתי לפניך היום את החיים וגו', ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך וגו', כי הוא חייך ואורך ימיך וגו' (דברים ל-טו). גם יש להבין למה אמר שנותנת חיים 'לעושה', ולא אמר 'ללומדיה'. והמפרשים פירשו ללמדך שתכלית הלימוד תהא למען לעשות, וגדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה (קידושין מ:). עוד יש להבין שאמר הכתוב כי חיים הם למוצאייהם, וכי תורה מציאה היא, הלא תורה לא נקנית רק בעמל רב.

והמפרשים הקשו איך היה שייך אצלם חולשא דאורחא, הא היו נוסעים בענני הכבוד, וכתוב (דברים ח-ד) ורגלך לא בצקה. ובתרגום (שיר ב-ו) שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני, דהיו מוקפים מארבע רוחות, ומלמעלה שלא ישלוט בהן שרב ושמש וגשם וברד, ומלמטה כאשר ישא אומן את היונק ע"ש. וביותר מבואר בש"ך על התורה (פ' בשלח עה"פ לנחותם הדרך) דהעננים היו מוליכין אותן כמו מי שיושב בספינה, והספינה הולכת תדיר יום ולילה, ובני אדם אשר בספינה עושים שם כל צרכן, אוכלים וישנים ולומדים וכותבים והספינה הולכת, כן היו בני ישראל בתוך ענני הכבוד ע"כ. ואיך היה להם חולשא דאורחא. ובפשטות צריכין לומר דעם כל זה היה להם טורח מרובה בהדרך, דהרי מצינו (רש"י במדבר יא-א) בהמתאוננים שאמרו, כמה לבטנו (טרחנו) בדרך הזה שלשה ימים, שלא נחנו מעינוי הדרך ע"כ.

וראיתי בשם הגה"ק בעל אמרי אמת מגור זצ"ל שאמר, על פי מה דאיתא בגמרא (בבא מציעא פד) דיומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא, חזייה ריש לקיש [שהיה לסטים], ושוור [קפץ] לירדנא אבתריה. אמר ליה [רבי יוחנן] חילך לאורייתא [כמה כוחך יפה לסבול עול תורה] וכו', אי הדרת בך יהיבנא לך אחותי, קביל עליה, בעי למיהדר לאתווי מאניה ולא מצי הדר [לקפוץ כבראשונה, דמשקבל עליו עול תורה תשש כחון ע"כ. והכוונה דאיתא בגמרא (סנהדרין כו) למה נקרא שמה תושיה (ישעיה כח-כט), מפני שהיא מתשת כחו של אדם ע"ש. ועל כן גם מי שמקבל על עצמו עול תורה נחלש כחו, ולא היה יכול לקפוץ כבראשונה. וכמו כן קיבלו ישראל על עצמם ביומא קמא עול תורה, והיה להם חולשא דאורחא. והוסיף לבאר בזה מה דכתיב ברות (ח-א) ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה, היינו שנעמי ראתה שרות קבל עליה כל כך עול תורה ומצות עד שנחלשה והיתה צריכה להתאמץ,

ומתחלה נקדים לבאר דבר בעתו, שאנו עומדים בימי ההכנה לקבלת התורה, שאמרו חז"ל בגמרא (שבת פו:) בחד בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא, בתרי בשבא אמר להו (שמות יט-ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וכו' ע"ש. ויש להבין מה היה לו למשה לומר, הא עדיין לא נצטוו דבר מאת ה'. והיה נראה לכאורה כי משה עלה למרום כבר ביום ראשון, וקיבל דברי ה', ומכל מקום לא אמר להו לישראל עד יום שני משום חולשא דאורחא. [ועיין באלשיך (שמות כד-טו) שכתב כן דמשה עלה אל האלקים בראש חודש סיון ע"ש]. אמנם ברש"י (ד"ה בתרי) מבואר דעלה רק ביום שני בבוקר, שכל עליותיו בהשכמה היה, ואם כן מה היה לו לומר ביום ראשון.

ומדברי המהרש"א (שם פו: ד"ה לכדתניא) נראה, דקושיית הגמרא היא על משה גופיה, למה לא עלה למרום ביום ראשון בהשכמה, לקבל דברי ה', ועל זה מתרץ משום חולשא דאורחא דישאל ע"ש. ואם נאמר שאין להקשות על משה שלא עלה ביום ראשון, משום שלא נצטוו על זה מה, אם כן צריכין לבאר דהקושיא היא לאלקינו למה לא צוה

מזה ראתה כי קבלה עליה באמת ולא תוכל להחזירה מזה, על כן ותחדל לדבר אליה ע"כ.

*

ובמקום אחר ביארנו הא דאמר ליה רבי יוחנן חילך לאורייתא, וכי לקבל על תורה צריכין להיות גבור. וגם מהו הענין דכאשר קבל על עצמו על תורה לא מצי לקפוץ עוד ותשש כחו. אך הענין הוא, כי אין לך דבר העומד בפני הרצון, וכאשר יש לאדם רצון אמיתי לאיזה דבר, מתאזר בכל כחותיו בגבורה עצומה להגיע אליה. ולדוגמא, כאשר אדם עומד במקום שהוא סכנה לחייו, מתאזר בגבורה עצומה להנצל, מה שלא היה יכול לעשות בשאר זמנים.

ואיתא בגמרא (קידושין פא.) הניך שבויתא דאתאי לנהרדעא, אסקינהו לבי רב עמרם חסידא [שצוה עליהם לפדותם ונתנום בעלייתו], אשקולו דרגא מקמייהו, בהדי דקא חלפה חדא מנייהו [שהיתה עוברת אצל פי ארובה שמן העלייה לבית], נפל נהורא באיפומא [נפל אור בבית דרך פי העליה, שהיו פניה מאירות], שקליה רב עמרם לדרגא דלא הוה יכלין בי עשרה למדלייא, דלייא לחודיה, סליק ואזיל, כי מטא לפלגא דרגא איפשח, רמא קלא נורא בי עמרם [הזעיק בני השכונה ליאסף ולבא לכבות הדליקה כדי שיחדל מיצרו שיתבייש מהן], אתו רבנן [שהיו סבורים שהיה שם דליקה], אמרו ליה כסיפתינן. אמר להו מוטב תיכספו בי עמרם בעלמא הדין ולא תיכספו מיניה לעלמא דאתי. אשבעיה [רב עמרם ליצר הרע] דינפק מיניה, נפק מיניה כי עמודא דנורא. אמר ליה חזי דאת נורא ואנא בישראל ואנא עדיפנא מינך ע"כ. הרי שבאשר עלה בלבו רצון חזק לעבירה, התאזר בכוח יותר מכח של עשרה אנשים.

וכמו כן ריש לקיש שהיה ראש הלסטים, וכל חיותו היה בלסטאות, כאשר בא לפניו קרבן, גדול הרצון להגיע אליו, נתן לו כוחות עצומים עד שהיה יכול לקפוץ הירדן בקפיצה אחת. וכאשר ראה זאת רבי יוחנן, איך מדת הרצון שבו עומדת במדריגה גבוה כזו, אמר ליה חילך לאורייתא, כח הזה שיש לך טוב מאד לתורה, ואם תקבל עליך על התורה מתוך רצון רב כזה, אזי תגיע למדריגה רמה. ולא תתייאש לומר מה יהיה כבר מגולן שאבד כבר שנות בחרותו, כי הרצון העז להתעלות, יוליך אותך למדריגות רמות. וכאשר באמת כן היה, שנתעלה ריש לקיש להיות מגדולי האמוראים, עד שבשעה שרבי יוחנן היה לומד, הוה מקשי ליה כ"ד קושייתא (שם). – ולכן אחר שקיבל על עצמו על התורה, ופרק מעצמו חשבונות עולם הזה, ורצונו היה מעתה רק לרוחניות ולא לגשמיות, כאשר רצה לחזור ולקפוץ עבור בגדיו, לא היה יכול עוד, כי חסר היה לו כבר הרצון העז לזה, ולכן באמת לא היה יכול עוד. (עיין שמן ראש פי בלק ח"ט רעו).

וזה מוסר השכל על הכחות הטמונות בהאדם, שאם רוצה באמת לקבל על עצמו על תורה, יוכל להתגבר על הרבה מניעות שעומדות לו בדרך הטבע.

*

ונחזור לענינינו, דביומא קמא היה להם חולשא, שקיבלו עליהם על תורה, ולכאורה הא לא אמר להו ולא

מידי, ואם כן מה קבלו על עצמם שעבור זה נחלשו. אמנם בגמרא (להלן פז.) מבואר דמשה היה מדבר עם ישראל תיכף ביום הראשון, עונשה של תורה ומתן שכרה. וברש"י (ר"ה ששי) שכל השלשה ימים הראשונים היה מדבר באותן דברים ע"ש. ומה שאמרו דביומא קמא לא אמר להו מידי, היינו דיבור מאת ה'. וכיון שבני ישראל קיבלו זאת על עצמם תיכף, על כן שפיר הוחלשו מקבלת על תורה.

גם יש לומר, דהרי ישראל ידעו עוד במצרים שיתן להם ה' את תורתו כאשר יצאו משם, כמו שנאמר (שמות ו-ו) לכן אמור לבני ישראל אני ה', והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו', ולקחתי אתכם לי לעם וגו'. וגם ידעו שנתנית התורה תהא על הר סיני, שהרי משה שאל את ה' מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, ואמר לו ה' דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהם עתידים לקבל התורה על ההר הזה, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה (שם ג-ב). ומסתמא גם ישראל עצמם שאלו את משה מה זכות יש להם שיוצאים לפני הזמן, ומשה השיבם את דברי ה', בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, היינו הר סיני. ולכן כאשר הגיעו שם, ויחן ישראל נגד ההר, קבלו על עצמם את עול מלכותו. ומה גם שבאותו יום ראש חודש, כתיב (כד-טו) וישכון כבוד ה' על הר סיני (רש"י שם), וראו כל ישראל את כבוד ה' ששיכן בהר להכנה ליירדת השכינה למתן תורה, על כן שפיר קבלו על עצמם אז עול מלכות שמים.

*

ויש להוסיף בזה נופך, דלכאורה אי נימא דהחולשא ביומא קמא היתה בשביל שקבלת על תורה מתשת כוחם, אם כן למה אמרו משום חולשא 'דאורחא'. ונראה דהנה איתא בגמרא (סנהדרין צא.) אמר ליה אנטונינוס לרבי, מאימתי יצר הרע שולט באדם, משעת יצירה או משעת יציאה [כשיוצא ממעי אמו או משעת יצירה]. אמר לו [רבי] משעת יצירה. אמר לו [אנטונינוס] אם כן בועט במעי אמו ויוצא, אלא משעת יציאה. אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס, ומקרא מסייעו שנאמר (בראשית ד-ז) לפתח חטאת רובץ ע"כ. ובמדרש (ב"ר לד-ו) איתא, דרבי הביא ראייה מהכתוב (בראשית ח-כא) כי יצר לב האדם רע מנעוריו, מנעוריו כתיב, משעה שהוא ננער לצאת ממעי אמו ע"כ. (הובא ברש"י שם). [ויש להסביר יותר טענת אנטונינוס שהיה בועט במעי אמו ויוצא, דהרי אמרו (גדה ל) דבמעו אמו מלמדים אותו כל התורה כולה וכו' ע"ש. ואם היה לו יצר הרע היה בועט בלימודו ויוצא, כמו הבורח מבית הספר כשמתבגר, שהיצר הרע מונעו מתורה, ועל כרחך דשולט רק משעת יציאה].

אמנם היצר טוב בא להאדם לאחר זה, כדאיתא באבות דרבי נתן (ריש פרק טו), שלש עשרה שנה גדול יצר הרע מיצר טוב, ממעי אמו של אדם הוא גדל ובא עמו וכו', לאחר י"ג שנה נולד יצר טוב וכו' ע"כ. ובמדרש (קה"ר פרק ד) טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל (קהלת ד-ג), ילד מסכן וחכם זה יצר טוב, ולמה נקרא שמו ילד, כי אין מזדווג לאדם אלא מבין י"ג ולמעלה. מלך זקן וכסיל זה יצר הרע, ולמה קורא אותו זקן, שהוא מזדווג לו מילדותו ועד זקנתו ע"כ. וכן הוא בזה"ק (ח"א קס"ה:). ובפסקי תוספות (נדרים אות סב) כתוב, יצר טוב ניתן במעי אמו שיוודע כל התורה, ובשעת לידה נכנס בו יצר הרע ואז מגרש את יצר הטוב, עד שמתפקח ונכנס בו יצר טוב ע"כ.

ובמחזור ויטרי (עמוד תקב) כתוב דיצר טוב בא לייג שנה שמאו חייב במצות ע"כ. (ועיין בזה אריכות בספר מגדים חדשים פ' נח, וכתב דיתכן דבבנות ישראל הזמן להופעת היצר טוב היא כשנעשית בת י"ב שאז מתחייבת במצות ע"ש).

ופירשו בזה הכתוב (תהלים קיט-ט) במה יזכה נער את ארחו לשמור כדברך, דהיצר הרע הוא תושב בהאדם משעת לידתו, והיצר טוב הוא אורח שבא לנער הבר מצוה כשמתחייב במצות. ובמה יוכל הנער ההוא לזכות את ארחו, כאשר מקבל על עצמו עול התורה לשמור כדברך, שישמור כל מה שהאורח ידבר אליו ע"כ.

ולפי זה יש לדון, דעד מתן תורה שלא נתחייבו עדיין כלל במצות ה', לא היו זוכין להמתנה טובה של יצר טוב שיהא שולט בהאדם, כי אין היצר טוב בא רק בזמן שחל על האדם חיוב קיום מצות ה'. ויתכן לומר שכאשר באו להר סיני אז נכנס בהם האורח הטוב וזו יצר הטוב שבאדם, שסייע אותם לקבל על עצמם עול התורה. ויש לומר דעל זה אמר הכתוב, כאשר ביום הזה באו מדבר סיני וגו', ויחן שם ישראל נגד ההר (יט-ב). כי זה לעומת זה עשה אלקים, היצר טוב נגד היצר הרע. ואמרו חז"ל (סוכה נב) דלצדיקים יצר הרע נדמה להם כהר ע"ש. ועל זה רימז הכתוב ויחן שם ישראל נגד ההר, שזכו אז ליצר טוב שהוא לעומת היצר הרע, והיצר טוב הוא נגד היצר הרע שמתואר הר. – וזהו שאמרו דביומא קמא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא 'דאורחא', היינו החולשא של קבלת עול תורה שזכו לזה על ידי האורח הטוב, זהו היצר טוב שזכו לקבל בעת מתן תורה.

ללמוד התורה ולנתנית התורה. ולכן האבות שהיה להם התפשטות הגשמיות ולא היה הגוף מסתיר עליהם כלל, היו בכחם לקיים את התורה מאליהם וממילא גם בלי נתינה, כי הנשמה מצד עצמה מושכת להתורה ומצות כנ"ל.

ומעתה בשעת מתן תורה שנתעלו ישראל, כמאמרם (שבת קמו.) שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה וזהמא, ישראל שעמדו על הר סיני [נתקדשו ונטהרו ונתרפאו מכל מום] פסקה זוהמתן ע"כ. וכיון שנודכך גופם, ממילא היו יודעין את התורה מצד נשמתן, כי זהו עיקר חיותן, ושפיר אמרו אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, שכבר השיגו כל התורה עוד לפני שניתנה ע"ש.

ויש לומר שלמדריגה זו זכו תיכף ביום ראש חודש, שבו ביום קרבנו לפני הר סיני, ותיכף שהשיגו כל התורה קבלו זאת עליהם בשמחה, ושפיר היה להם חולשא מקבלת עול התורה על עצמם. אלא שאף על פי שכבר קיבלו התורה על עצמם, הציע ה' ביום השני על ידי משה קבלת התורה, כדי שיהיו מצווין ועושיין, כי גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה (בבא קמא פז). ומעתה שפיר מובן גם מה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (כד-ז). ואיך יכולין לעשות קודם שישמע. אך כיון שהשיגו בקרבנות לפני הר סיני את כל התורה כולה, וה' בא רק להוסיף להם להיות מצווין ועושיין, על כן שפיר יכלו לומר נעשה קודם לנשמע, שמוכנים לעשות מה שהשיגו עד עתה, וגם מוכנים לשמוע אם ירצה ה' להוסיף עליהם עוד תורה ומצות.

*

והנה בפרשה הקודמת, פרשת בחוקותי, קורין הברכות, ושוב הקללות אם לא תשמעו אל מצות ה', ושוב בא פרשת ערכין, ואחר זה קורין פרשתנו שעוסקת במנין השבטים, שאו את ראש כל עדת בני ישראל. ומבואר בספר פרי צדיק, שהתורה רוצה לעודד את בני ישראל, כי גם אחר שנכשל האדם, והוא בגדר אם לא תשמעו אל מצות ה', מכל מקום לא יפול רוחו כי אין לו תקנה עוד, אלא כל אחד יש לו ערך, ואיש כאשר יפליא נדר בערך נפשות, כל אחד ואחד מישראל יש לו ערך. ושוב בא פרשתנו שכל אחד מישראל נכנס בכלל המנין, כקטן כגדול, והוא אחד מהכלל ישראל ע"כ.

ויש להוסיף עוד בטעם שאנו קורין פרשיות אלו תמיד קודם מתן תורה, פרשת הקללות אנו קורין כדי שתכלה שנה וקללותיה, כי עצרת נמי ראש השנה היא (מגילה לא). ושוב אנו קורין פרשת ערכין, כי עצרת היא זמן מתן תורתנו שמתחדשת בכל שנה, וניתן לכל אחד אפשרות שבקל יוכל לומר מחדש כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. אשר גם שעד עתה היה במצב של אם לא תשמעו אל מצות ה', יוכל להתהפך ולהגיע עוד למדריגת בעל תשובה, אשר במקום שהם עומדין אין צדיקים עומדין (ברכות ד:). ועל כן בא אחר זה פרשת ערכין, אשר אין לך נפש מישראל שאין לו ערך. ולא עוד אלא שערך כל נפש שוה לפני ה', ואין הערך של יהודי פשוט פחותה מהערך של צדיק גדול.

ואיתא בגמרא (פסחים כה:) דשפיכות דמים הוי ביהרג ואל יעבור, ואין צריכין קרא על זה אלא סברא פשוטה היא, כי ההוא דאתא לקמיה דרבא, אמר ליה מרי דוראי אמר

*

ויש לבאר עוד, דאנו אומרים (בהגדה של פסח) אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו. ולכאורה יש להפליא מהו התועלת במה שקרבנו לפני הר סיני, אם לא נתן לנו את התורה. וביאר בקדושת לוי (ליקוטים בסופו) דאיתא בגמרא (יומא כה:) קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה. ויש להבין האיך היו האבות יודעים לקיים את התורה קודם שנתנה. אך הנה ידוע, דכמו שיש רמ"ח אברים ושס"ה גידין גשמיים בגוף האדם, כך יש רמ"ח איברים ושס"ה גידין רוחניים בנשמה (וזה"ק ח"א קע), וכמו שאין חיות לאיברים הגשמיים אלא במזון באכילה ושתייה, כן אין חיות לאיברים הרוחניים אלא בקיום התורה, כי אורייתא וקודשא בריך הוא וישראל כולא חד (וזה"ק ח"ג עג). נמצא שנשמות ישראל נמשכו ממקור אחד עם התורה, ולכן אין חיותם של הנשמות אלא בקיום התורה ומצות. ואם כן לכאורה יש להפליא למה היו ישראל צריכים לנתנית התורה וגם ללמוד אותה בכדי שנדע איך לקיים המצות, הלא ממילא יקיימו את התורה, כי זה עיקר החיות של הנשמה, ומהראוי שיהיה טבע עצמותה מושכת אותה לתורה ומצות. כמו שאין צריכין ללמד את האיברים הגשמיים לאכילה ושתייה ושאר דברים המוכרחים להם, כי זה הוא עיקר חיות הגוף והטבע מושך אותו לזה, כן לא היה מהצורך ללמד להנשמה תורה ומצות, כי זה הוא עיקר חיותה.

אמנם הענין מובן, דבאמת אם לא היתה הנשמה מלובשת בגוף לא היתה צריכה לכך, אך מחמת שהנשמה מלובשת בגוף, והגוף מחשיך ומסתיר על הנשמה, לכן צריכים

ישראל. ואם יקבל על עצמו לנהג את ביתו בקדושה על פי דרכי התורה, לא רק שיזכה את עצמו, אלא גם דורותיו יתגדלו על ברכי התורה, וברבות הימים יתרבה זרעו למאות ולאלפים שיתגדלו גם כן על דרך זה. ואשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד (תהלים קיב-א), ודרשו חז"ל (עבודה זרה טז) אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש [כשהוא בחור בכחו, כלומר ממחר להכיר בוראו קודם ימי הזקנה] ע"כ. ומסיים הכתוב המעליותא בזה, כי אז גם בניו יתגדלו על דרכי התורה, וגבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך. ולא כן הוא כאשר בימי נערוותו הוא קל, וקר מעבודת קונו, שאז גם דורותיו שמתגדלים בביתו יהיו כמותו.

והנה יעקב אבינו ראה את בנו דן שהוא כעת המסכן שבבניו, יש לו רק בן יחידי חושים בעל מום, אבל יעקב ראה גם סופו, עם גדול ורב שייצא מכן זה, שאחר שבט יהודה יהיה השבט היותר הגדול באוכלוסין. וממנו ילמדו אחריו בני ישראל מהו הזכות הרב שיתכן להיות לאדם כאשר מגדל אף רק בן אחד לתורת ה'. על כן אמר יעקב בברכתו, 'דן ידין עמו', עם ישראל יתבוננו לדון את דן, ללמוד ממנו התועלת הרב שיתכן לצאת גם מכן חלש, שסופו נתרבה באנשים 'כאחד שבטי ישראל', כמו שבט יהודה המיוחד שבשבטים, שחושים זה העמיד את שבט דן שיהיו רב באוכלוסין כמו שבט יהודה.

*

ובזה נבוא לבאר מה שהתחלנו, גדולה תורה שנותנת חיים לעושיה, כי ללמדנו שהתורה נותנת חיים ללומדיה, אין אנו צריכים לראיות, כי מקרא מלא הוא, שהוא חיין ואורך ימין. אבל יתכן היה לומר כי זהו רק במי שנתגדל כן מנעוריו לישיב באהלה של תורה, איש תם יושב אהלים, ולא זו ולא מש מעולם מבית המדרש, אדם זה התורה נותנת לו חיים. אבל מי שמתחלה נתגדל בתורה, ושוב ברבות הזמן עזב אותה, ומתעורר שוב לחזור אליה, ולקבל על עצמו עול התורה, ורוצה לתקן אשר עיוות, אולי לא יוכל עוד לזכות לדרגא זו שהתורה נותנת לו חיים בעולם הזה ובעולם הבא. על כן הודיע לנו התנא שלא כן הוא, אלא גדולה תורה שנותנת חיים לעושיה, [עשיה היא לשון תיקון, כמבואר ברש"י (בראשית א-ו) ויעש אלקים את הרקיע, תקנו על עמדו, כמו (דברים כא-ב) ועשתה את צפרניה]. והיינו שגם אחר שעזב מתחלה את התורה ובא לתקן את אשר עיוות, גם כן גדולה תורה שנותנת חיים.

ועל זה הביא קרא כי חיים הם 'למוצאיהם', אשר גם מי שאבד כבר מעלת התורה שהיה לו בנערותו, ובא כעת למוצא אבידתו, גם לו התורה נותנת חיים בעולם הזה ובעולם הבא. – ואמר שוב, כי לא רק טובת עצמו הוא מתקן כאשר חוזר לתורה, אלא הוא גם שקוי לעצמותיו, היינו הבנים, כי אמרו (נדה לא) שלשה שותפין יש באדם, הקב"ה אביו ואמו, אביו מזריע לובן שממנו עצמות וכו' ע"ש. אם כן עצמות הבן הם חלקו של האב, וכאשר האב חוזר לתקן את הנהגתו, תשפיע זאת שגם דורותיו אחריו יתגדלו בתורה, ויהא שקוי לעצמותיהם.

לי זיל קטליה לפלניא, ואי לא קטלינא לך. אמר ליה ליקטלוך ולא תיקטול, מאי חזית דדמא דידך סומק טפי, דלמא דמא דההוא גברא סומק טפי [דמכל מקום יש כאן איבוד נפש, והתורה לא התירה לדחות את המצוה אלא מפני חיבת נפשו של ישראל, וכאן עבירה נעשית ונפש אבודת] ע"כ. ואמר הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זצ"ל, דמבואר מזה, שאם יאמרו לאדם גדול ומפורסם בישראל שיהרוג איש פשוט נחות דרגא, חייב הוא למסור נפשו ולשמור על חיי חבירו, כי שמא אותו שפל ונבזה חביב יותר לפני המקום ממנו שהוא מפורסם בצדקתו ע"כ. (רמתים צופים על תנא דבי אליהו רבה פ"ה אות ס). ולכן בפרשת ערכין יש ערך שוה לכל אחד מישראל כקטן כגדול, כי אין אנו יודעים איך לשקול חשיבות של יהודי, ובמשקל א-ל דעות יתכן שדמא דחברך הקטן סומק טפי. ומזה יוכל כל אחד לקבל חיזוק, ויגבה לבו בדרכי ה', ולא להתייאש לומר עכשיו שנוצרת כאילו לא נוצרת, כי ה' יודע תעלומות מכיר מה יוכל עוד להתהוות גם מאדם פשוט, והרבה בני אדם זכו לומר אשרי זקנותנו שכיפרה על ילדותנו (סוכה נג).

ישוב אנו קורין אחריו פרשת במדבר, אשר חוץ ממה שצוה ה' למנות כל אחד ואחד מישראל, ולהכניסו בכלל ישראל, אשר מתוך חבתן לפניו מונה אותם כל שעה (רש"י א-א). יש בזה עוד רמזי דחכמתא, אשר גם אם הוא בעצמו לא זכה לראות סימן ברכה עד עכשיו במעשיו, מכל מקום יש לו להתבונן, שאם יקבל על עצמו עול התורה ומצותיה מעתה, יהיה לו בזה השפעה עצומה על דורותיו, אשר מהם עוד יוכל לצאת תורה וקדושה במדה גדושה.

ולבאר הדברים נראה, דהנה הכתוב אומר (בראשית מט-טז) דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל. וברש"י כמיוחד שבשבטים, הוא דוד שבא מיהודה (ב"ר צח-ג) ע"כ. ויש לומר הכוונה, על פי מה שראיתי להעיר בשם החפץ חיים זצ"ל, כי בירידתם של יעקב ובניו למצרים, היה לבנימין המספר היותר הגדול בבנים, שירד עם עשרה בנים (בראשית מו-כא), ולעומת זה דן היה לו רק בן יחיד, ובני דן חושים (מו-כג). והיה בנימין המבורך בין השבטים, ודן היה המסכן, יש לו רק בן יחיד, ולא עוד אלא שבן זה היה גם בעל מום, חרש במקצת, שהיה כבד שמיעה (סוטה יג). אמנם מבנין השבטים בפרשתנו, היו משפחות בנימין רק חמשה ושלושים אלף, כמעט מספר הפחות מכל שאר בני יעקב. ולעומת זה שבט דן היה כמעט כפול באוכלוסין ממנו, ששים ושנים אלף, המספר היותר גדול בשבטים אחר שבט יהודה. וקודם כניסתם לארץ ישראל נתרבה מספר שבט דן עם עוד אלף ושבע מאות נפש, ארבעה ושישים אלף (במדבר כו-מג). וזהו שאמרו (בבא בתרא קמג) ובני דן חושים, שהיו מרובים כחושים של קנה ע"ש. ולמדנו שאין מעצור לה' להושיע ברב או במעט ע"כ. (חפץ חיים החדש פ' יגש).

ולעניינו יש בזה עוד מוסר השכל, ועבור זה אנו קורין זאת קודם מתן תורה, כדי ליתן ריוח לאדם להתבונן, מה יוכל עוד להתהוות מאיש אחד, מה יצא מאיש בעל מום כבד השמיעה, שנתהוה כמעט השבט הגדול ביותר מהכלל

לעילוי נשמת
כ"ק הגה"צ רבי יהושע בן הגה"צ רבי אשר אנשיל זצוק"ל
אבד"ק סאמבאטהעלי
נפטר יום ה' סיון – ערב שבתות תשמ"ה לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.